

Голістан (рожевий квітник)

Мосліх-од-діна Саадія Шіразького.

Саадій (1175—1291) є найпопулярніший поет Ірана, а найбільше люблять читати його „Голістан“. Замість багато розводити ся про причини такої популярності, я подам переклад уривків з останнього твору. Читач і сам побачить, що найголовніша тенденція Саадієва є ідеалізація бідности, погорда до багатства, до вельможного роду, до високих посад, зреченє світових благ. Така форма життя, яку проповідує Саадій, не є чернецтво в точнім розуміню слова; найшвидче можна назвати се житєвим аскетизмом; на сході звуть таке житє дервішеством або суфізмом. Своім широким розповсюдженням суфізм обов'язаний тому, що вже від давна житє людей в азійських деспотіях нагадує собою сидіне під Дамокловим мечем: не маючи ані хвили запевненого спокою, східна людина волила зовсім обмежити свої потреби, бо хто не прив'язав себе до втіх сего світа, той і втратити їх не лякаєть ся.

Із передмови до „Голістана“.

Добра слава про Саадія, яка живе в устах народу, чутка про його слово, яка розповсюджена по землі, його милі оповідання, котрі ковтають ся наче сахар, його писання, котрі шанують ся мов золоті грамати, все те не то, щоб наслідок кебети та талантів Саадія. Ні, не в тім сила! Попросту, на Саадія поглянув ласкавим оком пан світа, полюс у коливороті часу, намістник Соломонового престола, помічник віруючого люду, прославлений царь царів, великий Атабек Мозеффід ед-дін Абу-Бекр, син Саада, унук Зенгія, тіль богова на его землі. Господи! будь до його милосердий тай его зроби милосердим! Отож він був ласкавий похвалити Саадієву мову та щиро єї вподобав; томуж то, запевне, всі людонькі, і ясновельможні і простаки до поета прихилились ласкаво.

Грудочку пахнучю глиняного мила *)

Дав міні раз в лазні прїятіль коханий.

„Що!“ кажу: „це мошус, чи якась амбра?“

„З пахоців ціх любих я неначе паний!“

Глина одрікає: „Я звичайна глина,

„Та лежала поруч запашної рожі.

„Від сусіди слава і на мене впала.

„А інакше щó я? Грязиво негоже!“

*) Его вживають, щоб витравлювати волосє.

Боже - Господи! поблагослови мусульман довготою днів его, подвій надгороду за его добрість і благородство, звелич его прихильників та правителів, понасилай загибіль на его ворогів та завидників!

З книжки першої.

Оповіданє VII.

Один царь йїхав на кораблі вкупі з хлопчиком-Персом. Хлопчик ще ніколи не бачив моря і не відав корабельних недогод. Він узяв голосити, тремтів усім тілом, і що вже его розважали, ніщо не пособляло. Цареві з жалю все обридло, та що ж удієш! Був тут на кораблі один розумний. Він сказав: „Коли звелиш, я его вгамую“. — „Дуже радий буду“, одказав царь. Мудрець звелів вкинути хлопця в море. Ледві той проглынув скілько ковтків, его схопили за чуба таї витягли. Він обома руками зараз аж прилип до стерна, а скоро вийшов на корабель, сів у кутку й утиух. Цареві це сподобало ся. Він спитав: „В чому ж тут сила?“ А мудрець одрік: „Доки він не скоштував прикостей од втопання, доти не знав ціни спокою“.

Ячмінний книш тобі не до смаку́,

О, ситая людино!

Тобі поганий він, міні ж смачний,

Бо з голоду я гину.

Чистилище було б для гурій пеклом,

Пекельникам воно здасть ся раєм.

Оповіданє XVI.

Бачили, як одна лисиця бігла, а дорогою то падала, то знов підвилась. Хтось сказав до неї: „Яке тобі лихо, що ти такечки залякалась?“ А лисичка: „Я чула, що отсе ідуть лавою на ведмідя“. — „От дурна!“ одказали їй: „Ведмідь а ти -- що в вас спільного? Ти а ведмідь — що в вас схожого?“ Лисиця знов сказала: „Цить! як що завидющі людці наговорять, буцім я й є отой ведмідь, та як мене влапають, то хтї клопотатиметь ся, щоб мене визволили? Доки розберуть докладно всю справу, мене вже й живої не буде“.

Доки в Ірака привезуть сцілющого зіля, доти слабій, що его покусала гадюка, встигне вмерти.

Оповіданє XIX.

Переказують, що Новшірванові Правосудному *) зготували на ловах печеню з дичини, а соли не було. Послали джуру нашукати трохи соли десь поблизу, в селі. Новшірван сказав при сьому: „Неодмінно заплати, щоб не давати лихого прикладу, а то ще й ціле село зруйнуєть ся.“ — „Чи ж може що скоїти ся через таку дрібницю?!“ спитав джура, а Новшірван: „Підвалина кривди була в світі спершу маленька, та всякий, хто приходив на світ, збільшував єї, аж доки вона зробила ся он якою великою!“

Візьме царь з чужого са́ду яблуко єдине,
Джури яблуню с корінням вирвуть геть із са́да.
Силомиць султан захопить пятеро ячочк,
То війська єго посмажуть всі куркі й курчата.

Оповіданє XXVIII.

Дервіш-пустинник оселив ся в якомусь закутку пустелі. Проз йїхав царь. Дервіш міркуючи, що вдоволене своєю долею є так само царюване, не підвів голови і не привітав ся. Царь (царі народ сердитий) обурился й сказав: „Дервішське кодрло, вдягнене в свою хирку**), то самісінькі товарики!“ Тоді до дервіша вдався візір. „Коло тебе — сказав він, — ішов царь лица землі. Чомуж ти не вклонив ся, як звичайність велить?“ На се дервіш одмовив: „Скажи цареві, хай він просить поклонів у того, хто просить у його ласки. Та додай ще: Царі істнують задля охорони підданих, а не піддані задля покори царям.“

Оповіданє XXXI.

Міністри Новшірванові радили ся про одну справу великої державної ваги. Кожен виявляв свою думку відповідно своїм знаттям. Висловив свою гадку й царь. Бозорджмігр ***) зараз пристав до неї. Міністри тоді нишком запитали єго, навіщо він оддав перевагу гадці царевій над гадками тільки розумних людей. А він одвітив: „Бо незвісно, чим скінчить ся справа. Чи правдиві, чи ні, ради моїх співробітників, знає тільки Бог, — отим то я волів згодити ся з царем. Як що він

*) Славнозвісний царь Персії, з дінастії Сасанідів, сучаснак пророка Мохаммеда.

**) Хиркою зветь ся ряса-бранка, пошита з дрібних шматочків матерії, звичайне вбранє дервішів.

***) Бозорджмігр — східній мудрець, міністр Новшірвана.

помиляють ся та вийде погане діло, то принаймні я не зостану ся при всій вині: адже я так само думав, як і виц.“

Із султаном сперечатись,
Се неначе мити руки
У своїй крові.

Стане день царь звати нічю,
Ти скажи: „А овде й місяць,
І зіркі зійшли!“ *)

Оповіданє XXXVI.

Були два брати. Один служив у султана, а другий трудом рук своїх заробляв хліб. Ото каже багатирь до вбогого: „Чом ти не підеш на службу до султана, щоб позбути ся своєї важкої праці?“ Той од-рік: „А ти чом не візьмеш ся до праці, щоб позбути ся принижень, які дає служба? Кажуть бо мудрі люде, що ліпше йїсти власний хліб тай сидїти, ніж золотим пояском підперезати ся та стояти чекаючи панських наказів“.

Волю місити голіруч
Розтоплене залізо,
Аніж згортати руки навхрест
Перед якимсь еміром. **)
Дорогоціннее жите
Гайнуєть ся на клонїт:
Що йїстиму у літку я?
У що вдягну ся в зиму?
Дубове черево німе!
Годуй ся простим хлібом,
Аби лиш спину не кривить
В невольницькім поклонї!

(Конець буде.)

З перської мови переложив
А. Юримський.

*) Полоній, як знаємо, чинив саме так. — Треба завважати, що хоч Саадїй і дервіш, але він не вимагає, щоб увесь народ жив по чернецьки. Навпаки, ми часто бачимо, що він дає поради, не то що „світові“, а по просту нечисті. Великий знавець людської душі, сам Саадїй не визискував людей, тільки ж других усе таки навчав іноді не дуже гарному savoir vivre.

**) Зложені навхрест на грудях руки є знак покори.